

להרכיב את הפאזל

ארכיוני יד ושם חושפים את גורל משפחתו של הרב דוד הלבני

מאת שלום ברונשטיין

בפברואר 1945, כשהרוסים כבשו וחסלו את מחנה גרוס-רוזן, הועבר הלבני לאבנסי, במכלול מאוטהאוזן באוסטריה עילית. כרטיסי הכניסה המקוריים למחנה מאוטהאוזן נמצאים ביד ושם. צילמתי עבורו את הכרטיס שלו ואת כרטיסי הכניסה למחנה של הוריו, ובהם גם שמות הסבים. (עדיין לא נמצא שום זכר לאחותו חנה יטה). כרטיסים אלו מתעדים את מסלולו של פרופ' הלבני ממחנה וולפסברג שבגרוס-רוזן לאבנסי, ומשם למינכן לאחר השחרור. במחזור מחנה העבודה וולפסברג, בהוצאה לאור של יד ושם, כלול מאמרו המרגש על התפילה.

לאחר שהצגתי לפניו את כל המידע שאספתי, קבע הרב דוד הלבני: "הזכות על כל מה שגילינו שייכת בראש ובראשונה ליד ושם. לולא יד ושם, לעולם לא הייתי יודע את מה שאני יודע היום. איבדתי את כל משפחתי, ומ-1944 ועד שנישאתי לציפורה ב-1953, הייתי לגמרי לבד. התייעוד שמצאנו מעניק מעט נחמה. שמותיהם מתועדים לדורות הבאים."

הכותב, מוסמך בית מדרש רבנים בניו יורק, הוא תושב ירושלים, חוקר וסגן מנהל מרכז יעקבי של המכון הבין-לאומי לגנאלוגיה יהודית.

גרסה ארוכה יותר של מאמר זה פורסמה בשפה האנגלית בגיליון קיץ 2008 של אבותינו. השימוש במאמר נעשה ברשות.

כרטיסי כניסה למאוטהאוזן ולדכאו של פרופ' דוד וייס הלבני ואביו זאלר (בצלאל) וידרמן, הנמצאים בארכיוני יד ושם

במשך שנים רבות אינו מדויק. בספרו, הלבני מספר שאביו גורש לאושוויץ ב-1944. "נאמר לי שמאושוויץ הוא הועבר לוורשה לנקות את ההרסות, ומשם, בדרך לדכאו, הוא ירד מהצד הלא נכון של הרכבת, הותקף בידי כלבי האס-אס ומת". על פי "ומן הכניסה המקורי לדכאו" הנמצא באוסף של שירות האיתור הבין-לאומי (IJS) בבד-ארולסן ושהעתק ממנו נמצא בארכיוני יד ושם, אביו אכן צעד בצעדת המוות מוורשה לדכאו. על פי רשימת הנכנסים, הוא הגיע לדכאו ב-6 באוגוסט 1944 ומת שם ב-11 במרס 1945.

"התייעוד שמצאנו מעניק מעט נחמה. שמותיהם מתועדים לדורות הבאים"

הרב דוד הלבני

פרופ' הלבני מזכיר גם את אחיו של סבו, הרב לייב וייס מטצ'ובו, "שתמונתו על הכבש באושוויץ שועתקה, בלתי מזוהה, בספרים רבים על השואה, לרבות באנציקלופדיה יודאיקה (כרך 8, עמ' 880)". בדקתי את התמונה באנציקלופדיה יודאיקה: שם לא היה כתוב מי האנשים בתמונה, אך היה מצוין שהתמונה לקוחה מיד ושם. חיילים גרמנים צילמו את התמונה בסתר, והיות שלעתים קרובות הם צילמו תמונות כאלה כדי להציג ברבים את השפלת היהודים, זיהוי המצולמים בהן נדיר מאוד. לעובדי אגף הארכיונים ביד ושם הראיתי כי על פי הציטוט של הלבני, אחד האנשים בתמונה הוא הרב לייב וייס. בעקבות זאת הלבני ציין גם את שמותיהם של אנשים אחרים בתמונה, ועם אשתו ציפורה ז"ל ציין שמות של אנשים בתמונות אחרות, וכך נתגלתה זהותם של יהודים שעד כה היו אנונימיים. התמונה מוצגת במוזיאון לתולדות השואה, ובצדה שמם וזהותם של כל המצולמים בה.

כשהוא מתאר את חווייתו האישית, הלבני כותב שכאשר הוא קפץ מן הרכבת עם הגיעה לאושוויץ, קראה אליו דודתו באידיש: "ללואי שהתורה ששקדת עליה בחריצות כה רבה תגן עליך!" הלבני ידע שיוזף מנגלה שלח את אמו ואת סבו לשמאל, למוות בתאי הגזים, אך לא ידע מה אירע לאחותו בת ה-20 ולדודתו בת ה-29 אתל. כאשר עוד חומר מהאוסף בבד-ארולסן הגיע ליד ושם בראשית 2008, גיליתי באחד התיקים מסמך ובו פרטים אישיים של דודתו בצד חתימתה. היא נשלחה מאושוויץ לסטוטהוף.

הרב לייב וייס מטצ'ובו (במרכז), בנו שלמה וייס (מימין) ואיצו איינהורן (משמאל) בקבוצת גברים יהודיים בסלקציה בהגיעם למחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו, מאי 1944

בארכיוני יד ושם חבויות תשובות לשאלות שרבים אינם מעלים בדעתם שאפשר להשיב עליהן. בספרו משנת 1996, *The Book and the Sword – A Life of Learning in the Shadow of Destruction* (הספר תורגם לעברית ב-1999: **עלה לא נידף**), מורי, רבי וחברי, חתן פרס ישראל לשנת 2008 פרופ' דוד וייס הלבני,

כבר בהתחלה גיליתי כי הסיפור שסופר לו על אודות אביו זאלר (בצלאל) וידרמן ואשר בו הוא האמין במשך שנים רבות אינו מדויק

כותב: "אינני אומר קדיש אחרי אחותי חנה יטה או אחרי אבי מכיוון שאינני יודע מתי נפטרו. אך אני זוכר אותם בתפילת "זכור". לאחר שקראתי את הספר, שאלתי את הרב הלבני אם פנה ליד ושם לקבלת מידע נוסף על גורל משפחתו. לאחר שקיבלתי את רשותו, יצאתי למסע חיפוש, והוא נמשך עד עצם היום הזה.

כבר בהתחלה גיליתי כי הסיפור שסופר לו על אודות אביו זאלר (בצלאל) וידרמן ואשר בו הוא האמין